

дивізії, 12 окремих авіаполків і кілька полків авіації дальньої дії та активно велася розвідка.

У першу ж ніч було підірвано 42 тис. рейок. Масові підриви тривали протягом усього серпня і першої половини вересня 1943 року. У результаті операції було підірвано близько 215 тисяч рейок і багато військових ешелонів противника, на деяких ділянках рух ворожих поїздів був паралізований на 3–15 діб [1, с. 407].

Протягом вересня – листопада 1943 проводилася спеціальна операція “Пустеля” по руйнуванню системи водопостачання на залізничних комунікаціях. У результаті було виведено з ладу 43 водокачки. Але через нестачу мінно–вибухових засобів не вдалося повністю паралізувати роботу.

Коли частини Червоної Армії звільнили територію Радянського Союзу, почався закордонний похід радянських військ. Разом з військами за кордон переміщуються і партизанські загони. Тепер вони допомагали місцевим антифашистським організаціям у розгортанні та активізації партизанської боротьби. Активно діяли загони в Польщі, Чехословаччині, Угорщині та Румунії. Радянські партизани взяли активну участь у Словацькому національному повстанні і боролися спільно з чехами та словаками проти спільного ворога до кінця війни [3].

Таким чином, партизани внесли неоціненний внесок у боротьбу проти фашистської Німеччини. Війна наочно показала високі морально–політичні якості радянських людей, їх безстрашність, самовідданість. Вона стала найяскравішим проявом безмежної відданості радянського народу своєї соціалістичної Батьківщині, його незламної волі в ім'я перемоги над фашизмом. Рух був масовим, на боротьбу піднялися всі – від малого до великого, нікого біда не обійшла стороною, всі об'єдналися перед обличчям нещадного ворога. Чим більш жорстокими ставали дії фашистів, тим більше посилювалося бажання помститися, тим більше міцнів патріотичний рух.

У повній мірі оцінити значення партизанського руху в роки війни дуже складно. Але безсумнівно, що воно було одним з важливих чинників перемоги. Партизани діяли практично на всій окупованій території СРСР. Партизанські краї виступали в ролі надійного тилу, велика їх роль і в справі руйнування ворожих комунікацій, зброї, техніки, знищення особистого складу ворога. У воєнні роки партизани вбили, поранили і захопили в полон чи не мільйон фашистів і колабораціоністів, вивели з ладу понад 4 тисячі танків і бронемашин, зруйнували і пошкодили 1600 мостів, підірвали 20 тисяч ешелонів. Але найголовніше, вони зуміли серйозно ускладнити німцям життя на окупованій території і змусили їх відволікти з фронту значні сили для наведення порядку в тилу.

Героїчні зусилля радянських партизанів, їх самовідданість і готовність боротися за свободу країни до останньої краплі крові не залишилися непоміченими. Поскільки, 248 чоловік удостоєні звання Героя Радянського Союзу, 20 командирів партизанських з'єднань отримали генеральські погони. Крім цього була заснована спеціальна нагорода для тих, хто в роки війни вніс найбільш значний внесок у партизанську боротьбу в тилу ворога. Медаль “Партизану Вітчизняної війни” була заснована Указом Президії

Верховної Ради СРСР 2 лютого 1943р. Всього за роки війни медалями I і II ступенів були нагороджені 127 тисяч осіб.

Список використаних джерел

1. Балашов А.І., Рудаков Г.П. Історія Великої Вітчизняної Війни. –СПб.: видавництво “Пітер”, 2006.
2. Князьків О. Історичне значення партизанського руху 1941–1945 рр. і його роль у розгромі фашистської Німеччини. – Стаття з газети “Орієнтир”. –2007. –№4.
3. Карамаяв С. Народні месники в тилу ворога. – Стаття з газети “Дуель”. –2004. –№46. –URL: <http://vip.Lenta.Ru/topic/victory/partizanen.html>

References

1. Balashov A. I., Rudakov G. P. Istorija Velykoi' Vitchyznianoj' Vijnny. – SPb.: vydavnyctvo “Piter”, 2006.
2. Knjaz'kiv O. Istorychne znachennja partyzans'kogo ruhu 1941–1945 rr. i jogo rol' u rozgromi fashysts'koi' Nimechchyny. – Statija z gazety “Orientyr”. – 2007. – №4.
3. Karamaev S. Narodni mesnyky v tylu voroga. – Statija z gazety “Duel'”. – 2004. – №46. – URL: <http://vip.Lenta.Ru/topic/victory/partizanen.html>

Krasnitska G. M., candidate of historical sciences, associate professor of philosophy and economic theory, Vinnitsa trade and economic institution (Ukraine, Vinnitsa), gileya.org.ua@gmail.com

Soviet partisan movement in Ukraine during World War II

The article is an overview of the Soviet partisan movement and studied its effect on the development of military operations on the territory of Ukraine during World War II.

Keywords: guerrilla, guerrilla movement, exploration, underground.

Krasnitskaja A. H., kandidat istoricheskikh nauk, docent kafedry filosofii i ekonomicheskoy teorii, Vinnitskiy torгово–ekonomicheskij institut (Ukraina, Vinnitsa), gileya.org.ua@gmail.com

Советское партизанское движение на территории Украины во время Второй мировой войны

Сделан общий обзор развития советского партизанского движения и исследовано его влияние на развитие военных действий на территории Украины в период Второй мировой войны.

Ключевые слова: партизан, партизанское движение, разведка, подполье.

* * *

УДК 94(477)“1939–1941”–054.57

Герус–Бахтіна Н. А.

аспірантка, Миколаївський національний університет імені В. Сухомлинського (Україна, Миколаїв), oksana.nika76@gmail.com

НІМЕЦЬКІ ЕТНІЧНІ МЕНШИНИ НАПЕРЕДОДНІ ТА В ПЕРШІЙ РІК ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ

На підставі вивчення документів в опублікованих збірниках, газетних та літературних виданнях, визначено правовий статус фольксдойче Півдня України, становлення радянської влади до етнічних німців напередодні та в перший рік Великої Вітчизняної війни. В статті наведені дані про формування будівельних батальйонів НКВС, з яких розпочала своє існування трудоармія.

Ключові слова: етнічні німці Півдня України, депортація, мобілізація, трудоармія, антирадянський елемент, трудові батальйони НКВС.

На сучасному етапі розбудови сучасної української держави виняткової актуальності набуває питання відновлення історичної справедливості стосовно депортованих напередодні та в перший рік Великої Вітчизняної війни етнічних німців, доля яких – невід'ємна від долі українства. В цьому контексті необхідне правдиве відображення історичного процесу становлення німців Півдня України напередодні та в перший рік Великої Вітчизняної війни.

У серпні 2011 року в м. Київ, в посольстві федеративної Республіки Німеччини проводився щорічний Форум громадських організацій етнічних німців в Україні. А кількома місяцями раніше відбулися заходи присвячені 70-річчю з часу заснування трудоармій, в яких загинули тисячі етнічних німців, громадян СРСР та України зокрема.

Специфічним виявився підхід радянських історіографів до подій Другої світової війни та участі у цих подіях етнічних німців. Радянська історіографія ізольована, деформована ідеологічним пресом частини світового історіописання. Контакти з “зовнішнім світом” відбувалися не за установленими в цивілізованому світі алгоритмами наукового діалогу, а за антитезою: все, що не потрапляло в унісон з комуністичною версією Другої світової війни таврувалося, відкидалося, звинувачувалося в тенденційності, пояснювалося антирадянськими настроями і політикою західних держав [1, с. 10–11].

Вагомий внесок у вивчення становища фольксдойче Півдня України вніс німецький науковець А. Айсфельд. У своїх багаточисельних працях він дослідив правове становище етнічних німців у Радянському Союзі та на Півдні України на початку та під час Другої світової війни [2].

Використовуючи державний архів Російської Федерації та архів Донецького обласного національно-культурного товариства німців історик О. Дингес пише про депортацію німців України, мобілізацію німців в трудоармію, відзиви німців з лав Червоної Армії та початок Великої Вітчизняної війни [6].

Про депортацію та мобілізацію в трудоармію німецького населення пише книгу Г. Гетте. Дослідниця емігрувала до Німеччини з Радянського Союзу у 1975 році. В праці Г. Гетте досліджує біографію власної родини, з застосуванням аналізу документів окупаційного періоду. Г. Гетте при написанні книги використовувала документи Державного архіву Херсонської області [9, с. 182–204].

У міру загострення відносин між СРСР і Німеччиною погіршувалось і ставлення до фольксдойче Півдня України. Вже напередодні війни більше десяти тисяч німців було виселено з України в Казахстан. Початок Другої світової війни послужив одним з факторів, який вплинув на збільшення кількості депортованих німців (Півдня України у тому числі).

За даними перепису 1939 року на території УРСР нараховувалося близько 392 458 осіб німецької національності (в тому числі в Одеській області близько 91 500 осіб, в Миколаївській – 89 400 осіб, в Запорізькій – 89 400 осіб, в Криму – 51 300 осіб (Всесоюзная перепись населения 1939 года. Национальный состав населения по регионам) [3].

З початком Великої Вітчизняної війни на німецьке населення припадає нова хвиля репресій. За указом РНК СРСР від 28 серпня 1941 року німецьке населення підлягало депортації (насильницькому переселенню) до Середньої Азії, Казахстану, Сибіру. В лавах Червоної Армії на фронті проти нацистської Німеччини воювало понад 37 тисяч радянських німців, 42 з яких було відзначено найвищою нагородою “Герой Радянського Союзу” [4].

31 серпня 1941 року, коли йдуть жорстокі бої на західних рубежах Радянського Союзу, прийнята постанова Політбюро ЦК ВКП(б) за якою етнічних німців мешканців Української РСР, як антирадянський елемент притягнуть до кримінальної відповідальності, а працездатну частину чоловічого населення у віці від 16 до 60 років мобілізують у трудові батальйони НКВС для використання в східних районах СРСР [5].

З кінця серпня 1941 року почалося загальне виселення німців з південних регіонів УРСР.

У Криму ця депортація почалася 17 серпня, та в період з 17 серпня по 11 вересня 1941 року виселено понад 60 тисяч осіб німецької національності.

На початку вересня 1941 року з Кримської АРСР, за повідомленням наркомуні внутрішніх справ Кримської АРСР тов. Каранадзе, було евакуйовано в м. Орджонікідзе близько 60 тис. чол. німецької національності (Постанова Ради по евакуації № СЕ–75С від 15 серпня 1941 р.) [6].

Згідно з повідомленням УНКВС Орджонікідзевського краю т. Шапіро в Орджонікідзевський край (в райони: Молотовський, Дмитровський, Ізобільненський, Труновський, Новоселецький, Олександрівський, Туркменський, Бурлацький, Благодарненський, Арзгірський, Левокумський, Ачікулакський, Шпаковський, Будьонівський, Іпатовський, Апанасенковський і Наурський) з Кримської АРСР прибуло громадян німецької національності 50 тисяч чоловік.

Крім того, 3 тисячі чол. німецької національності з Кримської АРСР прибуло в Ростовську область, які згодом з Ростовської області переселяються в Казахську РСР [6].

Широкомасштабна депортація німців Півдня України розпочалася згідно постанови РНК СРСР з 3 вересня 1941 року.

Так, у повідомленні керівництва НКВС БашАРСР Негазова і Медейко вказується три особи мобілізованих німців і німкенів в Башкирську АРСР прибулих з Кримської АРСР [6].

З Запорізької області, згідно з постановою СРСР переселялися 31 370 німців, з них 30 770 в Актюбинську область (Казахстан), 600 осіб на будівництво шосейної дороги в Астрахані (Постанова Державного Комітету Оборони СРСР №707 від 22 вересня 1941 року) [6].

22 вересня 1941 року прийнята спеціальна постанова “Про депортацію німецького населення”. Так, з Одеської і Дніпропетровської області вивезено 9 200 чоловік. Згідно наказу № 001254 народного комісару внутрішніх справ СРСР Л. Берії від 23 вересня 1941 року німці мешканці Запорізької, Сталінської та Ворошиловградських областей підлягали переселенню на Схід. На переселення встановлювались наступні строки: з Запорізької області з 25 вересня по 2 жовтня. Але виконати даний наказ не судилося, отже частина німецького населення залишилася в зоні окупації [7].

За цією спеціальною постановою з Ворошиловградської області вивезено 2 590 німців, зі Сталінської – 28 743 особи. Крім того, з Одеської та Дніпропетровської областей депортували 9 200 німців [8].

Згідно зведенню № 1 від 30 вересня 1941 року заст. наркома тов. Серова на ім'я наркома тов. Берія підлягали переселенню з Української РСР громадяни німецької національності, у тому числі: з Одеської області 6 000 громадян, тобто 1 800 сімей [6].

За телеграмою від 6 жовтня 1941 року наркома внутрішніх справ УРСР Савченко відомо про 13 ешелонів, в яких з Запорізької області відправлено 30 352 людини. За телеграмою від 8 жовтня 1941 року з Запорізької відправлених ешелонів 14, це 31 718 осіб [6].

10 січня 1942 року за постановою Держкомітету Оборони за особистим підписом його голови Й. Сталіна були мобілізовані на весь час війни чоловіки від 15 до 55 років, а також жінки–німкені у віці від 16 до 45 років включно [9].

Згідно з наказом комісара внутрішніх справ СРСР мобілізуємих німців – чоловіків у віці від 17 до 50 років, з числа висланих до Новосибірської та Омської областей, Красноярського та Алтайського краю, Казахської РСР у кількості 80 000 чоловік розташовують по наступним таборах: Івдельтаб – 12 000 чоловік, Північуралтаб – 12 000 чоловік, Усольтаб – 5 000, Вяттаб – 7 000, Устьвимтаб – 4 000, Крастаб – 5 000, Бакальський табір – 30 000, Богословський табір – 5 000 чоловік. У 2 пункті зазначено про підготовку табірних пунктів до прийому та розміщення мобілізованих німців, формування отрядів чисельністю 1500–2000 чоловік. Утримання отрядів поставлено на самоокупаємість. За відмову від праці, дезертирство німців засуджували до вищої міри покарання [6].

Таблиця 1

Депортація етнічних німців у табори Новосибірської та Омської областей, Красноярського та Алтайського краю, Казахської РСР у 1941 році

Назва табору	Кількість осіб
Івдельтаб	12 000 осіб
Північуралтаб	12 000 осіб
Усольтаб	5 000 осіб
Вяттаб	7 000 осіб
Устьвимтаб	4 000 осіб
Крастаб	5 000 осіб
Бакальський табір	30 000 осіб
Богословський табір	5 000 осіб
Загальна кількість	80 000 осіб

В доповідній записці народному комісару внутрішніх справ СРСР Берії від 10 січня – 16 лютого 1942 року про використання німців–переселенців зазначено про переселення німців загальною кількістю 749 950 чоловік [6].

Участь у депортації німців брали також Ради фронтів. За постановами ДКО та Ради фронтів протягом 1941–1942 рр. 9 200 німців були виселено з Одеської і Дніпропетровської областей, близько 65 000 німців з Кримської АРСР [9].

Завдяки постанові від 31 серпня 1941 року, сформовані 13 будівельних батальйонів, загальною чисельністю 18 600 чоловік. Вони були направлені на чотири об'єкта НКВС та вже у вересні приступили до праці. З ними фактично і розпочала своє існування трудоармія [2].

В складних умовах, всю війну та роки після неї, етнічні німці працювали на лісоповалі, на шахтах, на будівництві оборонних підприємств, будівництві залізниць, в рибальських господарствах на півночі СРСР. Більша частина з них вже ніколи не повернулася до рідних місць. Звільнялися від мобілізації лише вагітні жінки і жінки, які мали дітей віком до 3 років. Становище спецпоселенців було дуже важким. Вони зазнавали величезних труднощів з продовольством. Серед них була дуже висока смертність.

На окремих прикладах із життя німців можна дослідити, як саме радянська влада обійшлась з цією нацією. Вони були обвинувачені, засуджені, відправлені на спецпоселення або мобілізовані в трудоармію.

Частина німців була засуджена на різні строки ув'язнення так, Т. Карі, 1913 р.н., уродженець Миколаївської області Варварівського району с. Михайлівка, у 1940 році був засуджений за указом ВС СРСР на 8 років позбавлення волі, за антирадянську агітацію [6].

А частина німців направлена на спецпоселення, так Й. Майер, 1935 р.н., уродженець Криму за постановою РНК СРСР від 12 вересня 1941 року направлений на спецпоселення у 1941 році у Соколовський район Північно–Казахської області. М. Валінзер М., 1919 р.н., уродженка Одеської області, виселена на спецпоселення з Одеської області в місто Н.–Ляля Свердловської області. У 1944 році вона взята на облік спецпоселення як особа німецької національності [6].

Інші етнічні німці мобілізовані у трудоармію, так, А. Шаф, 1919 р.н., уродженець с. Шпеєр Веселинівського району Одеської області (нині Миколаївська область), мобілізований в трудоармію в м. Нижній Тагил Свердловської області, де з липня 1946 року по січень 1956 рік перебував на персональному обліку спецпоселення (за Постановою РНК СРСР від 08.01.1945 р.) визнаний соціально небезпечним за національною ознакою. Уродженець Криму, Т. Август, 1920 р.н., під час війни працював у 532–му трудоармійському батальйоні НКВС, у Сталінській області. Б. Вертман, 1914 р.н., уродженка Запорізької області Михайлівського району с. Карслує перебувала з 1941 по 1947 року у трудовій армії. З анкети Амена Г. Г., 1927 р.н., уродженця Криму, відомо, що він також з 1942 по 1955 рік перебував у трудовій армії. Янцен Г. І., 1922 р.н., уродженка Криму Євпаторійського району с. Біюк–Бузів у 1943 році мобілізована до трудової армії та направлена в Пермську область [6].

А. Балау, 1913 р.н., уродженка Криму, у 1941 році виселена з Кримської області по указу ПВС СРСР від 28.08.1941 року в місто Анжеро–Судженск Кемеровської області [6].

Залишились спогади Г. Кооп про життя німців – вихідців з України в Сибірі в роки Великої Вітчизняної війни.

“– Я сама народжена в Одеській області в 1925 році, у 1934 р. батьки відвезли нас до далекого Сибіру і там незабаром померли. І ми, шестеро дітей, залишилися сиротами. А тут війна. І розкидало нас кого куди. У 1943 р. завезли до нас дітей німецьких. До цього їх батьків і матерів забрали на трудфронт. Мені було в той

час 18 років і я взяла 3-х німецьких дітей з України і виховувала їх три роки. Голодували і бідували ми так, що описати неможливо. Взимку як пурга піде і дороги занесе, бувало, що по тижню сиділи на одному окропі, а іншого їсти не було чого. Але ми всі працювали на фронт і туди направляли всі продукти. І ще в'язали для фронтовиків теплі шкарпетки і рукавиці, а самі ходили в постолах з теллячих шкур. У нас в Сибіру війни не було, а люди без стрілянини падали замертво від голоду і холоду. А немавши даху над головою, зимового одягу та шматка хліба, мої земляки-німці з України гинули раніше і більше інших..." [6].

Таким чином репресії стосовно етнічних німців СРСР, у тому числі Півдня України передвоєнного періоду Другої світової війни можна охарактеризувати наступним чином, – це політичне мотивоване застосування радянською владою, на підставі антигуманних законів, депортації німецького населення.

Після 22 червня 1941 року, внаслідок депортації сталінським режимом, загальна чисельність українських німців скоротилася. Їх вважали потенційними агентами нацизму.

Самі німці ставали заручниками політичної ситуації в країні – а саме з початком Другої світової війни зростає недовіра до етнічних німців Півдня України з боку сталінського режиму. Отже з'являється привод, звинуватити їх у шпигунстві або пропагандистській роботі на користь Німеччини, піддати дану категорію населення до репресивних мір покарання.

Список використаних джерел

1. Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI століття. Історичні нариси. НАН України. – К.: Наукова думка, 2010. – Кн.1. – 735 с.
2. Айсфельд А. Немцы на юге Украины (1871–2003) // Причерноморские немцы в жизни и деятельности г. Одессы и региона 1803–2003: Библиографический указатель. – Одесса: "Астропринт", 2003. – 72 с.
3. Всесоюзная перепись населения 1939 года. Национальный состав населения по регионам // http://demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_39.php
4. Чайка В. Д. Лист до 71-ї річниці депортації німців України №2048/212/14/01 від 27.08.2012 року.
5. Никитин В. И. Ожившая память поколений. – Николаев: Издательство Ирины Гудым, 2010. – 44 с.
6. Подборка документов и материалов. Сост. А. Дыгнес. – Донецк, 2011. – 90 с.
7. Архів СБУ в Миколаївській області. – Спр. №2641 с.
8. Бугай Н. Ф. Депортация населения Украины (30–50-ті роки) // Український історичний журнал. – Київ, 1990. – №10. – 37 с.
9. Гетте Г. Отвергнутые родины. О депортации и мобилизации в трудовую армию немецкого населения. – Кельн: Г. Гетте, 2008. – 374 с.

References

1. Ukraïna v Drugij svitovij vijnj: pogljad z XXI stolittja. Istorychni narisy. NAN Ukraïny. – K.: Naukova dumka, 2010. – Kn.1. – 735 s.
2. Ajsfel'd A. Nemcy na juge Ukrainy (1871–2003) // Prichernomorskie nemcy v zhizni i dejatel'nosti g. Odessy i regiona 1803–2003: Bibliograficheskij ukazatel'. – Odessa: "Astroprint", 2003. – 72 s.
3. Vsesojuznaja perepis' naselenija 1939 goda. Nacional'nyj sostav naselenija po regionam // http://demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_39.php
4. Chajka V. D. Lyst do 71-i' richnyci deportacii' nimciv Ukraïny №2048/212/14/01 vid 27.08.2012 roku.
5. Nikitin V. I. Ozhivshaja pamjat' pokolenij. – Nikolaev: Izdatel'stvo Iriny Gudym, 2010. – 44 s.
6. Podboroka dokumentov i materialov. Sost. A. Dygnes. – Doneck,

2011. – 90 s.

7. Arhiv SBU v Mykolai'vs'kij oblasti. – Spr. №2641 s.
8. Bugaj N. F. Deportacija naselenija Ukraïny (30–50-ti roky) // Ukraïns'kyj istorychnyj zhurnal. – Kyï'v, 1990. – №10. – 37 s.
9. Gette G. Otvergnutyje rodinoj. O deportacii i mobilizacii v trudarmiju nemeckogo naselenija. – Kel'n: G. Gette, 2008. – 374 s.

Gerus-Bakhtina N. A., graduate student, Mykolaiv national university of the name of V. Suhomlinskyi (Ukraine, Mykolaiv), oksana.nika76@gmail.com

German ethnic minorities before and the first year of World War II

On the basis of the documents published in books, newspapers and literary journals, determined the legal status of Volksdeutsche southern Ukraine, the establishment of Soviet power to ethnic Germans before and during the first year of World War II. The paper presents data on the formation of building of the NKVD, which began its existence trudoarmiya.

Keywords: ethnic Germans of the South of Ukraine, deportation, mobilization, trudoarmiya, anti-Soviet elements, labor battalions of the NKVD.

Герус-Бахтина Н. А., аспирантка, Николаевский национальный университет имени В. Сухолинського (Украина, Николаев), oksana.nika76@gmail.com

Немецкие этнические меньшины накануне и в первый год Великой Отечественной войны

На основании изучения документов в опубликованных сборниках, газетах и литературных изданиях, определен правовой статус фольклориче Юга Украины, отношения советской власти к этническим немцам накануне и в первый год Великой Отечественной войны. В статье приведены данные о формировании строительных батальонов НКВД, из которых начала свое существование трудоармия.

Ключевые слова: этнические немцы Юга Украины, депортация, мобилизация, трудоармия, антисоветский элемент, трудовые батальоны НКВД.

* * *

УДК 94:930

Островська Н. Д.
кафедра гуманітарних дисциплін, відокремлений підрозділ "Бережанський агротехнічний інститут" Національного університету біоресурсів і природокористування України (Україна, Бережани), lilya_pal@mail.ru

ПРОБЛЕМИ РОЗБУДОВИ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ РАДЯНСЬКОЇ СИСТЕМИ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ НАПЕРЕДОДНІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Розкрито командно-адміністративні методи управління системою освіти радянськими чиновниками на території Тернопільської області. Характеризовано природу політичного режиму який шляхом ігнорування та нищення національно-освітніх та культурних надбань галичан насильницькими методами нав'язував чужі для регіону комуністичні ідеали.

Ключові слова: освіта, радянська школа, підручники, конституція СРСР, соціалізм, комунізм, радянська влада.

Відсутність необхідної кількості навчальних площ у функціонуючих закладах освіти та шкільних приміщень у більшості населених пунктів актуалізувала проблему шкільного будівництва, особливо приміщень для середніх шкіл. Вже на перший квартал 1940 року в області заплановано будівництво середніх шкіл у Тернополі, Збаражі, Кременці та Підгайцях [5, арк. 29]. Слід зауважити, що питання розширення матеріально-технічної бази освітніх закладів низового рівня шляхом будівництва нових приміщень перебувало на постійному контролі обкому КП(б)У та облвиконкому. 25 липня 1940 року Тернопільський облвиконком у постанові "Про підсумки 1939–1940 навчального року та про підготовку до нового навчального року" вказує на незадовільну діяльність керівництва окремих районів із організації робіт по завершенню перехідного